

CARACTERISTICILE GENERALE ALE LIMBAJULUI ȘTIINȚIFIC

Galina PLEȘCA

Universitatea de Stat din Moldova

Articolul prezintă un studiu al limbajului științific ca subsistem al limbajului literar, scopul căruia este de a identifica caracteristicile generale ale acestuia. Limbajul științific se adresează rațiunii și logicii, raționamentul fiind caracteristica sa de bază, iar funcția sa de a transmite informații științifice, utilizate pe baza unor raționamente logice și deductive, este una dominantă și servește în scopul informării și educării – piloni de bază ai oricărui text științific.

Cuvinte-cheie: *stil, stil funcțional, limbaj, limbaj științific, calități, caracteristici, termeni, neologisme, obiectivitate, accesibilitate.*

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE SCIENTIFIC LANGUAGE

The article deals with the study of the scientific language as a literary language subsystem, the aim of which is to identify its general characteristics. The scientific language addresses the reason and logic, reasoning being its basic characteristic feature and its function of rendering scientific and utilitarian information based on logical and deductive reasoning is the dominant one and serves the purpose of informing and educating, basic pillars of any scientific text.

Keywords: *style, functional style, language, scientific language, qualities, characteristics, terms, neologisms, objectivity, accessibility.*

Este bine cunoscut faptul că în natură nimic nu este absolut. Același lucru se poate spune și privitor la limbaje sau stiluri, termeni utilizați cu referire la stilurile funcționale care s-au ramificat în funcție de necesitățile de exprimare ale vorbitorului. Potrivit autoarei Irina Condrea, „diversitatea formelor de exprimare a determinat necesitatea de a clasifica mesajele, reunindu-le după caracteristicile comune, pe de o parte, și după formele diferențiatore față de alte grupuri, pe de altă parte, vorbindu-se, în acest sens, de stilurile funcționale” [1, p.188]. În aceeași ordine de idei se încadrează și Mihaela Popescu, care consideră că „stilul funcțional este un sistem lingvistic specializat în grade diferite, care este menit să servească necesităților de exprimare ale unui anumit domeniu (social, cultural, profesional, familial etc.). Nu trebuie să privim limbajele, stilurile funcționale ca pe niște sisteme artificiale create în scopuri determinate. Ele nu sunt altceva decât ipostaze ale limbii însăși, atunci când aceasta are o destinație specială” [2, p.226]. Ion Coteanu afirmă că „la fel ca și în limbă, stilul este un ansamblu de deprinderi verbale folosit într-o comunitate umană cu o anumită formație social-culturală” [3, p.63]. Prin urmare, nu este de mirare faptul că specialiștii folosesc sisteme lingvistice proprii activităților lor profesionale în dependență de sfera sau domeniul de activitate profesională, principalul e să reținem că pentru a putea considera această variantă lingvistică limbaj sau stil funcțional este imperativ ca acesta „să se încadreze într-un domeniu de activitate bine definit, să îndeplinească o funcție importantă și să posede caracteristici specifice, prin care să se deosebească de alte variante ale limbii” [4, p.95]. Cu toate acestea, merită a fi menționat faptul că nu există o linie de demarcație bine definită între stilurile funcționale existente ale unei limbi; dimpotrivă, particularitățile specifice fiecărui stil funcțional se regăsesc în toate compartimentele limbii. Întotdeauna vor exista zone de intersecție între diferitele limbaje/stiluri ale limbii. Dacă e să comparăm limbajul științific cu cel literar (aici ne referim la limbajul folosit în literatură, deoarece, potrivit diasistemului lui Ion Coteanu, limbajul științific este și el o variantă/formă a limbajului literar, doar că nonartistică), vom identifica următoarele puncte de tangență:

- Atât limbajul științific, cât și limbajul literar caută noul, ineditul;
- Ambele limbaje presupun un proces creativ;
- Atât literatura, cât și științele se predau, se studiază și se învață;
- Ca și în literatură, în științe găsim estetică (estetică matematică), iar în literatură, ca și în științele exacte, găsim logică (miturile lui M. Eliade, de exemplu);
- Progresul științific atrage după sine și progresul în literatură. Literatura științifico-fantastică reflectă progresul științific.

Există savanți care deopotrivă cu lucrările lor științifice mai scriu și opere literare. Cine nu-i cunoaște pe poeții-matematicieni Omar Khayyam și Lewis Carroll?

În lucrarea sa „Limbajul publicistic actual” autoarea Doina Bogdan Dascălu ne spune că de la 1950 încoace termenul *limbaj* este preferabil termenului *stil* pe întreg spațiul românesc. Aceasta se datorează autori-

lor Iorgu Iordan și Ion Coteanu, ambii specialiști în stilistica limbii române, care susțin că termenul *stil* ar trebui rezervat pentru denumirea modului personal în care un scriitor sau un om de cultură își exprimă ideile și sentimentele, pe când termenul *limbaj* reprezintă modul specific de utilizare a limbii într-un domeniu determinat al culturii naționale. Tot ea ne spune că se pot deosebi atâtea limbaje câte domenii de activitate există. „De exemplu, din domeniul științei fac parte și matematica, și fizica, și chimia, dar și biologia, anatomia, botanica, zoologia și, nu mai puțin, lingvistica, estetica, filozofia etc. Deși atât de diferite între ele, toate aceste domenii au în comun faptul fundamental de a fi științe și de a beneficia, în consecință, de o modalitate specifică de exprimare, pentru denumirea căreia se folosește termenul *limbaj științific*” [5, p.22].

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române [<https://dexonline.ro/definitie/limbaj>], limbajul științific este definit ca:

- 1) limbaj propriu creatorilor de opere științifice;
- 2) limbaj specific lucrărilor cu caracter științific, tuturor științelor existente în momentul de față.

Limbajul științific se adresează rațiunii și logicii. Raționamentul este caracteristica sa de bază. Scopul său este de a informa și de a educa, iar funcția sa se realizează prin transmiterea informațiilor cu caracter științific și tehnic, informațiilor utilitare, pe baza unor raționamente logice, deductive, argumentate. Prin urmare, dominantă este funcția informativ-cognitivă. Ținta limbajului științific este bine determinată, se utilizează în lucrările care conțin informații asupra unor obiecte, fenomene, fapte, investigații, cercetări, descrieri, referate, precum și în articolele științifice, monografiile, proiecte, sinteze, caracteristici tehnice etc. Se manifestă cu precădere în formă scrisă, fiind un stil elaborat, dar avem și forme de comunicare orală: monologul oral, utilizat la prelegeri, în expuneri sau comunicări și dialogul, utilizat în cadrul colocviilor, seminariilor și debaterilor științifice, ambele forme destul de des utilizate în mediul academic.

Emițătorul mesajului științific trebuie neapărat să fie specializat, i.e. specialist în domeniu, pe când receptorul acestui mesaj poate fi atât specializat, cât și nespecializat, deoarece funcția acestui mesaj este întâi de toate de a informa un fapt științific și de a educa receptorul.

Informațiile din limbajul științific pot lua forme ale diferitelor tipuri de texte, precum: textul argumentativ, descriptiv, informativ și explicativ. Toate aceste tipuri de texte au o structură riguroasă, bine gândită, cu conectori specifici tipului de text în cauză. Textul argumentativ, de exemplu, trebuie neapărat să aibă următoarea structură: ipoteza, argumentarea propriu-zisă (argumente pro sau contra ipotezei enunțate, explicitări, exemplificări, comparații) și, desigur, concluziile, toate însoțite de conectorii specifici textului pus în discuție.

Corectitudinea, obiectivitatea și accesibilitatea sunt calitățile de bază ale limbajului științific. În comunicarea științifică se preferă variantele literare ale sistemelor limbii (**corectitudine**). Comunicarea științifică este lipsită de încărcătură afectivă, se pune accent pe comunicarea de noțiuni, cunoștințe, idei, fapte etc. Autorul prezintă un adevăr științific de necontestat, iar receptarea se face obiectiv, pentru că se adresează intelectului, gândirii abstracte și logice (**obiectivitate**). Comunicările științifice se disting prin claritate, prin precizie și proprietate. Formulările sunt clare și precise, iar topica frazei este firească fără careva inversiuni. Se apelează adesea la tabele, diagrame, fotografii etc. pentru a facilita comprehensiunea (**accesibilitate**).

În esență, toate caracteristicile limbajului științific pot fi grupate în trei categorii de bază pe următoarele niveluri: lexical, morfologic și cel sintactic și discursiv.

La nivel lexical acest limbaj se poate caracteriza printr-un bogat vocabular specializat, bine elaborat, diversificat și inovativ la capitolul formare a cuvintelor, dat fiind faptul că cuvintele împrumutate din alte limbi, siglele, cuvintele internaționale, acronimele etc. sunt doar câteva care constituie caracteristicile lexicale. Se observă o tentație deosebită de a folosi cât mai mult împrumuturile, termenii neologici, mai ales cei de origine anglo-americană. „Această atracție spre neologism este justificată din două puncte de vedere: pe de-o parte, termenul neologic, având semnificația exactă a conceptului definit, circulă cu mai mare ușurință într-o limbă în comparație cu termenii creați sau traduși care au nevoie de timp pentru a se impune ca termeni de specialitate. Pe de altă parte, specialistul este mai sigur de corectitudinea informației pe care o transmite termenul original” [6, p.12].

Analizând mai multe surse, propunem o listă a caracteristicilor de bază ale limbajului științific, care trebuie să se caracterizeze prin:

- univocitate semantică – predomină „termenii”, i.e. cuvinte monoreferențiale care au un singur sens;
- utilizarea cuvintelor cu sens propriu, denotativ, lipsit de vreo încărcătură afectivă;
- utilizarea cuvintelor formate cu pseudoafixe de origine greacă și latină;
- abundență de terminologie specifică în funcție de domeniul de specialitate;

- trecerea termenilor din limbajul comun în cel specializat, și invers;
- formarea cuvintelor noi pentru a reflecta exigențele progresului tehnologic și științific adesea utilizând împrumutul ca sursă principală;
- evitarea sinonimiei: fiecare cuvânt are o definiție univocă;
- utilizarea neologismelor și calcurilor (se preferă neologismul în locul calcului);
- se recurge la utilizarea siglelor, simbolurilor și acronimelor.

Utilizarea simbolurilor redă discursul mai sintetic, formând și menținând semnificația independent de limbajul utilizat, cum ar fi calculele matematice și formulele fizice, de exemplu.

La nivel morfologic se observă o mare frecvență a:

- substantivelor deverbale (provenite de la infinitive lungi), și a celor abstracte;
- pronomelor relative sau adverbialelor;
- cuvintelor de legătură, ca: prepoziții, conjuncții, adverbe;
- formelor verbale la prezent sau conjunctiv;
- cuvintelor derivate cu prefixoide și sufixoide savante (macrobiotic, microcosmos etc.)
- folosirii la persoana I plural în loc de I singular.

La nivel sintactic și discursiv sau textual acest limbaj este caracterizat de următoarele:

- Relația în cadrul enunțului este una de cauza – efect;
- Construcțiile sintactice au funcția de depersonalizare a limbajului, cunoscut și ca obiectivizarea limbajului;
- Subiectul este apersonal sau nonpersonal precedat de un verb copulativ. Se cere utilizarea pe larg a verbelor copulative, e.g. *Asta înseamnă că...etc. Faptul demonstrează că...etc.*
- Este preponderentă diateza reflexivă cu valoare impersonală e.g. *Nu se știe dacă ...*
- Se folosesc predicate complexe cu participiu sau supin, e.g. *Trebuie dovedit / arătat că ...*
- Construcții absolute gerunziale și infinitivale, e.g. *Notând cu x distanța...*
- Se observă tendința nominalizării, adică se preferă substantivele în locul verbelor.
- Se utilizează formele pasive și impersonale pentru a evidenția fenomenul sau experimentul, dar nu agentul, precum și fraze lungi, cu structuri interne complexe bazate pe structurile nominale .

Reieșind din cele expuse în acest studiu, am tras următoarele **concluzii**:

- ✓ Limbajul științific aparține stilului nonartistic și este lipsit de orice semn distinctiv al subiectivității.
- ✓ Limbajul științific are funcție exclusiv referențială (cognitivă sau de cunoaștere).
- ✓ Comunicarea în acest limbaj este neutră, fără accente personale (*se preferă pluralul științific sau persoana a III-a*).
- ✓ Limbajul științific transmite informații științifice, tehnice, utilitare pe baza unor raționamente logice, deductive și argumentate.
- ✓ Textele științifice urmăresc să exploreze, să explice și să argumenteze cunoștințe factuale.
- ✓ Se respectă toate normele limbii literare (*fonetice, gramaticale, ortografice și de punctuație*).
- ✓ Se respectă calitățile generale ale stilului (*corectitudine, claritate, precizie, proprietate și puritate*), scopul fiind transmiterea unei informații corecte și accesibile.
- ✓ Lexicul este lipsit de ambiguitate, sinonimia este redusă, se evită omonimia; cuvintele sunt mai ales monosemantice; se folosesc multe neologisme.

Referințe:

1. CONDREA, I. *Curs de stilistică*. Chișinău: CEP USM, 2008. 197 p. ISBN 978-9975-70-743-5
2. POPESCU, M. *Dicționar de stilistică*. Ed. a 2-a revizuită. București, 2007. 268 p. ISBN 978-973-684-658-8
3. COTEANU, I. *Stilistica funcțională a limbii române: stil, stilistică, limbaj*. București: Editura Academiei R.S.R., 1973. 204 p.
4. PAMFIL, M., SPORIȘ, V. *Stilistica limbii române. Note de curs și aplicații*. Sibiu: Techno Media, 2010. 131 p.
5. BOGDAN-DASCĂLU, D. *Limbajul publicistic actual: de la perspectiva funcțională la cea funcționalistă*. Timișoara: Artpress, 2006. 137 p. ISBN 973-695-217-2
6. ATHU, C. *Delimitarea terminologiilor de specialitate* [Accesat: 25.09.2015] Disponibil: http://euromentor.ucdc.ro/NR1_v2/delimitarea%20terminologiilor%20de%20specialitate.pdf

Prezentat la 02.10.2015

în cadrul Colocviului Internațional

*Dialogisme et polyphonie dans les langages de spécialité –
vers une socioterminologie dynamique*